

BAYAZID II. İN ÂİLESİ

Çağatay Uluçay

Şehzadeligini zevk, safâ ve içki âlemlerinde geçiren İkinci Bayazıd, padişah olduktan sonra bunlara tövbe etmiş, günlerini ibâdetle, âlimlerle konuşmakla veyahut da yeni yaptıracığı eserlerin plânlarını incelemekle geçirmiştir. Bu sebepten kendisine «Sofu Bayazıd-Bayazıd-i Veli» denilmiştir.

II. Bayazıd'ın zevk ve safayı sevdiği kadar kadınlara da düşkünlüğü, tertip ettiğimiz kadınları listesinden anlaşılmaktadır. II. Bayazıd, kendisinden evvel gelen padişahlara nazaran daha fazla kadın almış, bu sebepten çok oğul ve kız babası olmuştur.

Aynı zamanda Bayazıd, Türk kızlariyle evlenen son padişah'tır. Gerçi ondan sonra II. Osman ve Abdülmecid de nikâhla Türk kızı almışlarsa da bunlar istisna teşkil etmektedirler. II. Bayazıd, Karaman Oğullarından Nasuh Bey'in kızı Hüsnüşah¹ ve Dülkadir Oğulları âilesinden Ayşe Hatun ile evlenmiştir. Bu beylikler, daha sonra Anadolu birliği içine idhâl edilmiş, çevrede evlenecek Türk beylik âilesi kalmadığından bu usule son verilmiştir. Padişahlar, belki de ümerâ ve halkın tesirinden kurtulmak, yahut da kendilerine rakib âileler yetiştirmemek maksadiyle, türklerden kız almamışlardır.

Hammer'e göre Yavuz'un güzel kadını Hafsa Sultan veya başka bir kadını, Kırım Hâm'nın kızıdır. Fakat bunun doğruluğunu isbat edecek deliller, maalesef mevcut değildir². Buna mukabil II. Bayazıd'ın oğlu Sultan Mehmed, Kırım Hâm'nın kızıyla evlenmiştir.

Bundan sonra orduda olduğu gibi hükümdarlar âilesinde de

¹ İ. Hakki, Uzunçarşılı. *Osmanlı Devleti zamanında kullanılmış olan bazı mühürler hakkında bir tetkik*, *Belleken* IV, 502 sayı 16.

² İ. Hakki Uzunçarşılı, *Kitâbeler*, İstanbul 1927, 90 da, Hafsa Sultanun kuyûd fihristinde adının «Hafsa bintü Abdülmün» diye yazıldığını kayd eder. Bu ise cariye olduğunu gösterir.

âdeta bir nevi devşirme usûlü tatbik edilmiş, padişahlar, hediye, esaret veya satın alma yollarıyla temin ettikleri câriyelerle münâsebette bulunmağa, onlardan çocuk sahibi olmağa başlamışlardır. Bu padişah zamanından sonra bu usûl âdeta kanun haline gelmiştir. Bununla beraber, II. Bayazid'in oğul ve kız torunlarının birbirleriyle evlendiği de görülmektedir.

Hulâsa, bir intikal devresi olduğunu kabul ettiğimiz II. Bayazid âilesinin kadrosunu çizmek, âilenin hususiyetlerini tebellür ettirmek muhtelif bakımlardan faydalı görülmektedir.

I

Kadınları

Ayşe Hatun: Dülkadır Oğullarından Alâüddeve'nin kızı olup Amasya'da vâli bulunduğu sırada II. Bayazid'la evlenmiştir³. Halil Edhem Bey'e göre Yavuz'un annesidir. Fakat bu hususta kat'i deliller yoktur. Prof. Tayyip Gökbilgin Yavuz'un annesinin Gülbahar Hatun olduğunu yazmakta, fakat adını ve milliyetini gösterecek metni tam olarak vermemektedir⁴.

Bülbül Hatun: II. Bayazid'in kadınlarından olup Şehzâde Ahmed⁵ ile Hundi Sultanın annesidir⁶. Lâdik şehrinde bir câmi, bir

³ Halil Edhem, *Düve'l-i İslâmiye*, 311; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray teşkilâtı*, Ankara 1945, s. 143.

⁴ M. Tayyip Gökbilgin, *XIV-XVI asırlarda Edirne ve Paşa Livası*, s. 46. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivinde bulunan sicillerde, Yavuz'un annesinin yaptırdığı eserlerden Hatuniye diye bahsedilmektedir. Bundan başka bazı vesikalarda «Hatuniye Sultan» diye adı tasrih ediliyor. Meselâ Trabzon kadısı Seyyid Yusuf Ziya Efendi'nin arzında «...Trabzon'da vâki evkaftan merhum ve mağfurunleha Hatuniye طابت أرواحها evkaf-ı şerifesinden Trabzon sancagında kâin muzakkafat ve mezâri ve kurâ ve sâireleri...»nin tesbit edildiği kaydedilmektedir. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (= TSMA) evrak nr. 1875. Gerçi bir çok şehzâdelerin annelerinin yaptırdıkları eserlere de Hatuniye adı veriliyorsa da -meselâ Şehinşâh'ın anası Hüsnüşâh Kadının Manisa'da yaptırdığı câmi, Hatuniye diye anılır- ayrıca ismi de zikrediliyor. Yavuz'un annesinin adı «Hatuniye Sultan» mıdır, yoksa başka bir ad mıdır? Bugün için bunu tesbit etmek zordur.

⁵ «... Kasaba-i Lâdik'de vâki' merhum ve mağfurunleh şehzâde Sultan Ahmed Han vâlidisi merhume Bülbül Hatun binâ eylediği camii şerifinde...» TSMA E 2784. sene 1029.

⁶ M. Memduh Turgut, Hundi Sultanı Bülbül Hatun'un kızı olarak göstermektedir. *İznik ve Bursa Tarihi*, Bursa 1935, s. 149. Yalnız eserinde bulunan ma-

imaret⁷ Amasya'da mescid, mektep ve çeşme yaptırmış⁸, vakfiyesini 1509 (911) yılında tanzim ettirmiştir.

Yaptığı vakıflardan, hayır-sever bir kadın olduğu anlaşılan Bülbül Hatun, oğlu Ahmed'in öldürülmesinden sonra Bursa'ya gelip yerleşmiştir. Yavuz Sultan Selim, Ahmed'in muhalefatından hissesine düşeni anasına terk etmiş; bunlarla bâzı emlak alarak Sultan Ahmed'in türbedârına vakfetmesini tavsiye etmiştir⁹. Bülbül Hatun, Yavuz'dan bâzı ihsanlar görerek oğlunun türbesini ihyâ ve memurlarına vakıflar temin etmeğe muvaffak olmuştur.

Ferruhşâd Hatun: II. Bayazid'in kadını ve Kefe sancak-beyi şehzâde Mehmed'in anasıdır. Şehzâde Mehmed'in ölümünden sonra anasına¹⁰, dadısına¹¹ ve Kefe'de oturan erkek kardeşinin kızlarına¹² maaş ve tâyinât bağlandığı mevâcib defterlerinden anlaşılmaktadır. 1516 (922) tarihli vakfiyesi vardır. Silivri'de bâzı vakıflar yaptırmış¹³.

Gülbahar Hatun: Bayazid'in kadınlarından olup Tayyip Gök-

lûmat ve tarihler - bilhassa künetler kısmında - çok dikkatli kullanılmalıdır. Çünkü müellif bâriz hatâlar yapmıştır. Meselâ Şehinşâh'ın ölümü 885. (s. 140); Bülbül Hatun'un ölümü 888 (s. 140); Gülrûh Kadın'ın ölümü (908) yanlış olarak tesbit edilmiştir.

⁷ «Vakf-ı mezburda bac-ı bazar-ı Kapan kâtibi olan» Hasan yersiz azledildiğinden tekrar inhasına dâir (TSMA, E. nr. 6781, sene 1069); Cemi'in ölen cûzhânı yerine Ahmed Halife'nin tâyinine dâir arz (E. nr. 6784); «... Kasaba-i Lâdik'de vâki merhum Bülbül Hatun binâ eylediği câmi-i şerif ve imâret-i âmiresinin... beş akçe ile nâzırı olup...» (E. nr. 6781).

⁸ 1002 senesi varidat ve masarifat defterine göre: 170340 akçesi Lâdik'deki câmi-i şerif hademelerine ve Amasya'daki mescid hademelerinin altı aylık maaşlarına; iki yük mütevellî, kâtip ve câbiye; 60914 akçe vazifelilerin maaşlarına, 78846 akçe Lâdik ve Amasya'da bulunan çeşmelerinin altı yıllık tâmiri masraflarına, 10 yük 30909 akçe dahi büyük zelzelede yıkılan câmi'in ve hamamın yağ, hasır ve kandillerine sarfedilmiştir. (E. nr. 4258).

⁹ Cârîyeniz Bülbül imzalı Yavuz'a yazılan mektuptan: «...Elhâletü hâzihi kemâl-i âtîfetleri gelip merhume şehzâde طابت أرواحها metrukâtından cenâb-ı âliyelerine müteveccih olan hisse ile bu hakire cariyelerine tâyin olunan hisse bu cânibe gönderilip satup bahasına bir mülk satın alıp merhumeye türbehân nasbolunacak kîmâzere cihet tâyin olunmak için vakf oluna deyu işaret-i âliye buyurulduğu sebebden...» TSMA, (E. nr. 10518).

¹⁰ Yavuz devri mevâcib defterine bk. TSMA, Defter nr. 9629.

¹¹ TSMA, D. nr. 2938.

¹² Aynı yer.

¹³ *Edirne ve Paşa Livası*, s. 379.

bilgin'e göre Yavuz'un annesidir; Edirne'de adıyla anılan mahal-
lede yaptırdığı mescide bâzı emlak vakfetmiştir¹⁴.

Gülruh Hatun: Alemşah'ın anasıdır. Oğlu ile birlikte san-
caklara gitmiş, onun genç yaşta ölümünden sonra kendisine
Yavuz Sultan Selim zamanında maaş ve tâyinât bağlanmıştır¹⁵. Ka-
nunî Sultan Süleyman zamanında ölmüş ve Bursa'da defnedilmiştir¹⁶.

Oğlu Alemşah yüzünden ömrü çileli geçen Gülruh Hatun,
Bursa'da gömüldüğü türbeyi¹⁷, Akhisar'da bir mescid ve bir imâ-
ret¹⁸, Aydın Güzelhisar'ında¹⁹ ve Duraklı kariyesinde birer mes-
cid yaptırmış, buna Gördes, Demirci, Nazilli, Birgi ve Aydın
Güzelhisar'ında satın aldığı veya yaptırdığı han, hamam, dükkân
ve kervansarayı vakfetmiştir²⁰.

Hüsnişah Hatun: Karamanoğlu Nasuh Bey'in kızı ve Şehzâde
Şehinşah'ın anasıdır. Oğlunun Manisa'da sancak-seyi bulunduğu
sırada 1490 (896) da Hatuniye câmi'ini; 1497 (903) de Kurşunlu
Hanı yaptırmıştır.

Yavuz Sultan Selim'e oğlunun adamlarına iş vermesi hu-
susunda ricada bulunmuş²¹, arzuları padişah tarafından yerine
getirilmiştir²². Bursa'da medfundur²³.

Nigâr Hatun: Şehzâde Korkud'un anası, Abdullah Vehbi adlı

¹⁴ *Ayni eser*, s. 46.

¹⁵ «.. be-cihet-i vâlide-i Sultan Alemşâh fi şehr 2748» (T SMA, D. nr. 9329).

¹⁶ Hafsa Sultan, oğlu Kanûnî'ye yazdığı mektubda: «.. Alemşah vâlide-i
dâr-ı fenâdan dâr-ı bakaya rihlet etdi... Benim Bayceğizim, ol kızlar yetim kalup
evvel ebeleri, yanında yiyüp içerlerdi; şimdi ebeleri fevt olup bize haber gön-
derdiler ki, bir mikdâr me'kulât ettiresüz, tâ bir yana oluncuyadek yiyüp içeriz»
demektedir (T SMA, E. nr. 10292).

¹⁷ T SMA E. nr. 9515.

¹⁸ «Nefs-i Akhisâr-ı Saruhan'da binâ eyledüğü mescid-i şerif» (T SMA, E.
nr. 6888). Mescidin cüzhân, duâgûy, türbedâr, imâm, vâz, hatib, dersîâm ve câbisi-
nin azil ve tâyinlerine dâir bir çok arz ve istid'alar vardır.

¹⁹ «Alemşah vâlide-i merhume.. Gülruh Sultan evkafı mahsûlünden olmak
üzere.. Aydın sancağında vâki Güzelhisar mescid-i şerifinde müezzin olan...»
Aynı yer, 1179 tarihli istid'a.

²⁰ Aynı yer.

²¹ T SMA, E. nr. 5432. (Mektubda imzâsı: واضح الجوارى حسنى شاه
Mührü والده شهباشاد şeklinde).

²² T SMA, D. nr. 733.

²³ Bursa'da Sultan Mahmud Türbesi'nin kiblesindeki türbede medfun olduğu
hakkında bk. T SMA, D. nr. 85230

bir kimsenin kızıdır. Korkud'un sancak-beyi tâyin edildiği 1503
senesinin martında Antalya'da ölmüş ve oraya gömülmüştür²⁴.

Şirin Hatun: Şehzade Abdullah'ın anası olup Bursa'da yap-
tırdığı türbesinde medfundur²⁵.

II

Oğulları

Sultan Abdullah : Bayazid'in büyük oğlu olduğu söylenen
Sultan Abdullah, Fatih'in oğlu Sultan Mustafa'dan sonra, Manisa
sancak-beyliğine tâyin edilmiş²⁶, Cem vak'asına kadar burada
kalmış ve Cem'in Mısır'a ilticâsı üzerine Konya valiliğine nakl
edilmiştir. (1481—886)²⁷. 890 şevvâlinin beşinci günü öldü (15 ekim
1485)²⁸. Dul karısına Yavuz zamanında maaş ve tâyinât verildiği
mevacib defterlerinden anlaşılmaktadır²⁹. İki kızından birinin adı
mâlümdür³⁰.

Bolu Beyi İsfendiyâr-zâde Mirza Bey ile evlenen büyük kızın-
dan Mustafa ve Ahmed Çelebi namında iki torunu dünyaya gelmiştir³¹.
Küçük kızı ile de Şehzade Şehinşah'ın oğlu Mehmed Çelebi ev-
lenmiştir³². Ayn-ı şah Hanım Sultan, Bursa'da babaannesi Şirin
Hatun türbesinde medfundur. Bursa'da yaptırdığı muallimhanenin
vakfiyesini 1519 (925)'de tanzim ettirerek, Celiboiu'da bâzı yer-
leri vakfetmiştir³³.

Sultan Ahmed: II. Bayazid'in Bülbül Hatundan olan oğludur.
Uzun müddet Amasya sancak-beyliğini yapmış, 1511 senesi son-
larında, Şehinşah'ın oğlu Mehmed Bey'in vâli bulunduğu Konya'ya

²⁴ S. Fikri Erten, *Antalya vilâyeti tarihi*, İstanbul 1940, s. 97.

²⁵ Sultan Mahmud'un önündeki türbenin yanında medfun olduğu hakkında bk.
T SMA, D. nr. 8380; *İznik ve Bursa tarihi*, s. 152.

²⁶ Şehzâde Mustafa, Manisa'dan Karaman'a 872 (1467/8)'de nakledilmişti.
(Oruc b. Âdil, *Tevârih-i Âl-i Osman*, Manisa Murâdiye Ktb. nr. 1373. vrk. 121).

²⁷ *Ayni eser*, vrk. 133; *Aşık Paşa-zâde Tarihi*, İstanbul 1332. s. 241.

²⁸ T SMA E. nr. 6190.

²⁹ T SMA, D. nr. 2938 (sene 924).

³⁰ "Sultan Abdullah kızı Ayn-ı Şah Hatundur" bk. *Ceyb-i humâgun defteri*,
Belediye Ktb. M. Cevdet yazmaları, nr. 0.71, sene 923, s. 523).

³¹ *Ayni defter*, s. 255 (sene 923), T SMA, D. nr. 2938 ve 7843.

³² M. Cevdet yaz. 0.71 s. 112 (28 zilka'de 910), 214 (sene 912).

³³ *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 380, 381.

zabtederek, hükümete ve babasına karşı gelmiş, bunun üzerine tenkiline karar verilmiştir.

İstanbul'a çağrılan Yavuz, bu fırsattan faydalanarak, saltanatı ele geçirmiş, evvelâ Korkud'u, sonra Sultan Ahmed'i 1513 (919) yılında öldürmüştür. Ahmed, Bursa'da annesi Bülbül Hatun tarafından yaptırılan türbeye defnedilmiş bulunmaktadır.

Yavuz, öldürülen Sultan Ahmed'in kızlarına ve oğullarının kadınlarına maaş bağlamış ve tayinat verilmesini emretmiştir. Vesikalara nazaran Sultan Ahmed'in üç kızı, dört oğlu vardır. Oğullarından Koca-kayası Beyi⁸⁴ olan Sultan Süleyman, babasının isyanı sırasında Mısır'a gitmiş ve orada tâundan ölmüştür⁸⁵. Yavuz Sultan Selim, şehzade Süleyman'ın iki kızına ve karısına maaş ve tayinat bağlamıştır⁸⁶.

Diğer oğlu Sultan Ali (Alâeddin) dir. Sadrâzam Ali Paşa'nın Şah-kulu savaşında büyük rol oynadığı iddia edilir⁸⁷. Bu dahi kardeşi Süleyman ile birlikte Mısır'a gitmiş ve orada çıkan tâundan ölmüştür (1513). Şehzade Alâeddin, Ahmed'in isyanı sırasında topladığı adamlarla Bursa, Eskişehir taraflarını yağma etmiştir⁸⁸.

Şehzade Ali'nin bir kızı olduğu karısının maaş ve tayinatı bulunduğu tesbit edilmektedir⁸⁹.

Sultan Ahmed'in üçüncü oğlu Sultan Murad, 19 haziran 1509 da Bolu sancak-beyliğine tayin edilmiş⁹⁰, babasının isyanı sırasında Çorum ve Amasya çevresinde faaliyette bulunan kızılbaş halifeleriyle işbirliği yapmış, kızılbaşlığı kabûl ederek tac giymiş ve İran'a iltica etmiştir⁹¹. Sultan Ahmed'in Amasya'da kalan ve Yavuz tarafından boğdurulan çok küçük yaştaki, Osman adında oğlu Amasya'da Osman Çelebi türbesinde yatmaktadır⁹².

Sultan Ahmed'in üç kızı babalarının hayatında 1508 (914) de Midilli sancağı-beyi İskender Paşa-zâde Mustafa Bey, sersilâhdar

Süleyman Bey ve Ser-ulüfeciyan Davut-oğlu Mehmed Bey'e tevzih edilmiştir⁹³. Bunlardan bir kızı kaldığı tesbit edilen Kamer Sultan⁹⁴, öldükten sonra Bursa'da babası türbesine gömülmüştür⁹⁵.

Sultan Alemşah: II. Bayazid'in Gülruh Hatun'dan doğan oğlu olup 1466 (871) de Amasya'da doğmuştur. Hammer, Alemşah'ın 1490(895) tarihinde Menteşe sancak-beyi olduğunu yazar⁹⁶. Korkud'un Antalya sancak-beyliğine tayin edilmesi üzerine de Saruhan sancağı-beyi oldu (907—1502).

Bu son vazifede iki sene kalmadan 47 yaşında olduğu hâlde vefat etti (909—1503)⁹⁷. Birçok kaynaklarda ölümü 908-918 yılları arasında değişik olarak gösterilmişse de vefatı dolayısıyla annesine ve oğluna gönderilen hediyeler Lütü Paşa'nın verdiği tarihi teyid etmektedir⁹⁸. Gülruh Kadın'dan padişaha gönderilen bir mektub Alemşah'ın genç yaşında ölümü ile karakter ve hayatını izah etmektedir; Şehzâde, eğlence ve sefahata çok düşkün olup gece gündüz içki âlemleri tertip etmekte, saz ve mehter avâzeleri arasında debdebeli bir hayat sürmekte idi. Alemşah'ın bu halinden babasına şikâyet edilmiş, II. Bayazid'da Gülruh Sultan'ı, oğlunu zaptıyla diye yanına göndermiştir.

Gülruh Kadın, oğlu ile hayli mücadele ve münakaşa ettiğini, fakat bir türlü huyundan ve eğlencesinden vaz geçiremediğini, sihatinin çok bozuk olduğunu yazdıktan sonra hocası, lalası, hekimi, ibrikdar-başısı Yunus, kilerci-başısı Câfer, ulufeci-başısı İshak, eski sipahi oğlanları ağası İlyas'ın onu bu hayâta alıştırdıklarını belirtiyor, muhakkak surette bunların değiştirilmesini rica ediyor.

Oğlunun tertip ettiği içki âlemlerini uzun boylu tasvir ediyor; şehir içi ve dışında maiyetiyle birlikte, halkın gözü önünde saz çaldırarak, mehter dövürerek içki içtiğini anlatıyor, Lala ve defterdarın, Alemşah'ın sarhoşluğundan faydalanarak, uygunsuz-kâğıtları imzalattıklarını, idarenin tamamen onların elinde bulunduğunu; kendisini hiçe saydıklarını, bu yüzden yolsuzluk ve zulmün arttığını; rüşvet ve iltimasın alıp yürüdüğünü; yaz sıcakları

⁸⁴ M. Cevdet yaz. 0.71. s. 303 (21 zilka'de 915).

⁸⁵ M. Çağatay Uluçay, *Yavuz Sultan Selim nasıl padişah oldu (Tarih Dergisi)*, sayı 10 s. 132-139.

⁸⁶ TSMA, D. nr. 2933.

⁸⁷ M. Ç. Uluçay, *Aynı makale, (Tarih Dergisi)*, sayı 9, s. 72-74.

⁸⁸ *Kezâ, Tarih Dergisi*, sayı 10, s. 132-133.

⁸⁹ TSMA, D. nr. 2933.

⁹⁰ M. Cevdet yaz. O. 71, s. 303 (1 rebi'ülevvel 915).

⁹¹ M. Ç. Uluçay, *Aynı makale (Tarih Dergisi)* sayı 10, s. 127-131.

⁹² İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Kitablar*, I, 131.

⁹³ M. Cevdet yaz. 0. 71, s. 277, 279, 280, 315 (Safer-Şevval 1014).

⁹⁴ *Aynı defter*, s. 523.

⁹⁵ TSMA, D. nr. 8380.

⁹⁶ Hammer, *Devlet-i Osmaniye Tarihi (Atâ terc.)*, IV, 23.

⁹⁷ Lütü Paşa, *Tevârih-i a'î Osman*, s. 200.

⁹⁸ *Edirne ve Paşa Livâzı*, s. 471.

da reayanın zincire vurdurularak mahallelerde ve caddelerde kanunsuz olarak dolaştırıldığını yana yakıla izâh ediyor; sık sık has talanan Şehzadenin istikbâlinde üzüntü duyduğunu da açıklıyor⁴⁹.

Bu mektub merkezde olduğu gibi, eyâlet ve sancaklarda da idarenin bozukluğunu göstermesi bakımından mühimdir. İçki ve eğlencede vücudunu yıpratarak genç yaşta hayatı terk eden şehzadenin nâşî Manisa'dan Bursa'ya götürülüp orada defnedilmiştir.

Gülruh Hatun, oğlunun ve kocasının ölümünden çok sonra, (1517=923) de Akhisar'da Fethiye Câmii ile imâretini yaptırmış, haylı mal ve emlakini vakfetmiştir.

Alemşah'ın Osman Çelebi adındaki oğlu 1506 (912) da Çankırı (Kângırı) sancak beyliğine tâyin edilerek⁵⁰, 1512 senesine kadar burada kalmıştır. Kardeşleri arasında mücadele başlayınca, şehzadelerin sancaklarda bulunan çocukları Bursa'ya getirildi. Yavuz, Sultan Ahmed'in firarından sonra Bursa'ya döndü, burada bulunan şehzadeleri boğdurdu. Bunlar arasında Osman Çelebi de vardı. Bursa halkının kederini gidermek için onlara para dağıttı; kurbanlar kesirdi (918=1512)⁵¹. Osman Çelebi, babaannesi Gülruh Hatun'un Bursa'daki türbesine gömüldü⁵².

Alemşah'ın Ayşe Sultan⁵³, Fatma Hatun⁵⁴ adında iki kızı tesbit edilebilmektedir. Bu kızlardan birinin Sofu Sultan'ın oğlu Mehmed Çelebi ile evlendiği istidlâl ediliyor⁵⁵.

Alemşah'ın ölümünden sonra kızlarına anası Gülruh Kadın baktı. Gülruh Kadının ölümünden sonra yetimlerin durumu fenalaştı. Bunu haber alan Kanunî'nin annesi Hafsa Sultan, oğluna bir mektup yazarak Ayşe ve Fatma sultanlara maaş ve tâyinât bağlanmasını rica etmiştir⁵⁶. Kayıtlara bakılırsa, Kanunî annesinin arzusunun yerine getirmiş bu kızlara maaş ve tâyinât tahsis etmiştir.

⁴⁹ M. Çağatay Uluçay, *Haremden mektuplar*, (Yeni Tarih Dünyası), 1284-285

⁵⁰ «Teşrif-i Osman Çelebi b. Alemşâh Beğ... ki mirlivâ-i Kângırı şud fi zilka'de sena 912» (M. Cevdet yaz. 0.71. s. 142)

⁵¹ *Yavuz Sultan Selim nasıl padişah oldu?* (Tarih Dergisi), sayı 10, s. 142.

⁵² *Iznik ve Bursa Tarihi*, s. 171.

⁵³ TSMA, D. nr. 9629.

⁵⁴ Fatma Hatun'un, Sultan Mahmud b. Bayazid'in türbesi önündeki türbede medfun olduğu hakkında bk. TSMA, D. nr. 8380. *Iznik ve Bursa Tarihi*, s. 151'de. Gülruh Sultan Türbesi'nde gömülü olduğu mukayyedir.

⁵⁵ M. Cevdet yaz. 0. 71, *Adı geçen defter*, s. 351 (23 cemaziyelâhr 915)

⁵⁶ Bk. not 16.

Sultan Korkud : Bayazid'in Nigâr Hatundan olan oğludur. Kültürlü ve musikiye meraklıdır. Vaktini okuyup yazmakla geçirmiş, zaman zaman yazdığı risale ve kitaplardan bâzılarını babasına da göndermiştir⁵⁷.

Hayâl-perest ve içli bir şehzade olan Korkud, babası Amasya'dan gelinceye kadar veliahtlığını yapmış; o tarihten itibaren de saltanatı ele geçirmek için var kuvvetiyle çalışmıştır. Şehinşah'ın Konya vâililiğine tâyini üzerine Saruhan sancağı-beyi oldu (1498).

Saruhan'da dolaşan rivayetlere göre, Şehzâde Korkud sık sık hava tebdiline çıkarmış. Bu gezilerinden birinde Akhisar'ın Ballica köyüne de uğramış, halk şehzâdenin debdebesinden ürkerek çekingen davranmıştır. Hassas şehzâde, derhâl bunun farkına varmış. üzerindeki altın ve gümüş işlemeli kaftanları çıkartarak; «çekinmeyin işte ben de sizinle birlik oldum, oturup kalkalım..» demiş, köy, Korkud'un pek hoşuna gitmiş, altı ay kadar burada kalmış ve ikametinin hatırası olarak aşağı mahallede bulunan câmi ile 1499 (905) tarihli kitabeyi taşıyan çeşmeyi inşa ettirmiştir⁵⁸.

Korkud, 1501 yılı sonu veya 1502 başında Saruhan'dan Antalya sancak-beyliğine nakl ediliyor. Sadriâzam Hadım Ali Paşa ile arası iyi olmadığından 1509 (915) de Mısır'a gidiyor. Burada bir seneden fazla kalıp babasına ve divan âzâlarına yazdığı mektuplarda nedamet ettiğini bildirip araya giren şefaathâlinin de delaletiyle affedilerek geri dönüyor.

Fakat Alâiye'ye gelir gelmez boş durmuyor. Mısır'dan yazdığı mektuplarda Alâiye'ye razı olduğunu bildirdiği hâlde, şimdi Antalya havasının kendisine yaramadığını ileri sürerek Aydın ve Saruhan sancaklarının verilmesini istiyor. Aynı zamanda babasının düşüncelerini anlamak için kız kardeşiyle de mektuplaşıyor. Her hâlde aldığı mektuplar tatmin edici olmadığından, hemşiresine tekrar bir mektup yazarak, Alâiye'yi terkedip, Tire'ye gidip oturacağını bildiriyor ve kalkıp Manisa'ya geliyor (916=1511).

Şehzâdeler mücadelesi başlayınca o da padişah olmak için açık veya gizli mücadeleye girişiyor, hattâ bir aralık izinsiz kal-

⁵⁷ نوکر سلطان قورقود بك طال شاه بنام حیدر كه كتاب تأليف حضرت سلطان قورقود

۹۱۴ سنه ۹۱۴ (M. Cevdet yaz. 0.71 s. 277).

⁵⁸ Basri Edib Bayatlı, *Palamat nahiyesi*, "Kurtuluş gazetesi" sayı: 250-251. Manisa 1941.

kıp İstanbul'a geliyor; yeniçerilere para dağıtıyor; fakat Yavuz'a bağlı olan ocak halkı Korkud'u desteklemiyorlar. Bu esnada Yavuz gelip padişah oluyor, Korkud'u tekrar sancağına gönderiyor.

Fakat Korkud'un Manisa'ya gider gitmez, Midilli adasını istemesi; maiyetindeki kalabalık askerleri terhis etmemesi ve nihayet Yavuz'un yazdırdığı sahte mektuplara aldanarak taht sevdasına düşmesi, padişahı kuşkulandırmış bulunduğu için, Bursa'dan ansızın Manisa üzerine yürümesine sebep olmuştur.

Korkud, Piyale adındaki sâdik adamıyla kaçmış, seyyid kıyafetinde bir müddet dolaşmış, fakat sonradan yakalanarak Bursa'ya bir kaç mil mesafeye getirilince, Yavuz tarafından boğdurtulmuştur (919=1513)⁶⁰. Korkud'un şehzade Ahmed'e yazdığı bir mektuptan, bir oğlu olduğu, küçük yaşta öldüğü anlaşılıyor⁶¹.

Antalya sancağı-beyi iken biri Malkoç oğlu Ali Bey'e diğeri Karasi sancak-beyi Mustanser oğlu Ali Bey'e olmak üzere iki kızını birbiri ardınca tevric etmiş⁶²; bunlardan Ferruhşad adında olan⁶² ya kocasının ölmesinden yahut da her hangi bir sebepten dolayı daha sonraları sırkâtibi Mehmed Bâli Efendi ile evlenmiş⁶³, İstanbul'da mektep, mescid ve türbesini yaptırmış, bunlara birçok emlak vakfetmiştir⁶⁴.

Sultan Mahmud: II. Bayazid'in şehzadeligi esnasında Amasya'da 1475 (880) yılında doğan oğludur. Evvelâ Kastomoni sancağı beyliğine tâyin, Saruhan sancağı-beyi Alemşah'ın ölümü üzerine Manisa'ya nakl olundu (910=1504). 1507 (913) de vefat edip cenazesi Bursa'ya getirilerek gömüldü, sonradan üzerine türbe yapıldı.

Beş sene içinde üç oğlunu kaybeden Padişah, Mahmud'un ölümünden sonra çok üzüntü ve ıstırap çekmiştir. Bundan sonraki yılları hastalık ve acılar içinde geçmiştir.

II. Bayazid, Mahmud'un oğul ve kızlarını İstanbul'a getirtmiş,

⁵⁹ *Yavuz Sultan Selim nasıl Padişah oldu (Tarih Dergisi)*, sayı: 9 ve 10 da türlü yerler.

⁶⁰ *Aynı makale*, sayı: 9,10

⁶¹ M. Cevdet yaz. 0.71, s. 207 (17 ramazan 912), 215(28 zilhicce 912), 421.

⁶² İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, Ankara 1949, Osmanlı Padişahları Şeceresi.

⁶³ M. Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, I, 62.

⁶⁴ Ferruhşad Sultan'ın İstanbul'daki mektep, mescid ve türbesinin muhâsebe defterleri için bk. TSMA, D. nr. 8768, 7524, 4502, 8730, 3947 (Rebi'ülevvel 1071 tarihli olan bu sonuncu defterden, yanan mektebin tekrar yapıldığı anlaşılacaktır).

büyük oğullarını sancaklara tâyin etmiş, kızlarını da evlendirmiştir. Sultan Mahmud'un Musa Çelebi adındaki oğlu 1508 (914) yılında Kastamonu sancak beyliğine⁶⁵; Orhan Bey Sinop sancağına tâyin edildi⁶⁶. Üçüncü oğlu Emir Süleyman, belki de yaş müsaide olmadığından sancağına çıkarılmadı⁶⁷. Şehzadeler mücadelesinde, Mahmud'un oğullarının üçü de Bursa'ya getirilib boğdurlularak cenezeleri babalarının türbesine gömüldü⁶⁸.

Yavuz Sultan Selim, kardeşleri ve yegenlerini öldürdükten sonra bunların kızları ve analarına maaş ve tâyinât verilmesini emretti. Mahmud'un, Musa Çelebinin anası olan karısına⁶⁹, kızı Ayşe Sultana tahsisat verildiği mevacic defterlerinde yazılıdır⁷⁰.

II. Bayazid, Mahmud'un oğullarını sancağına tâyin ettiği sene, kızlarını da evlendirmiştir. Bunlardan Ayşe Sultan Ulufeci-başı Ferruh Bey ile, Hançerli Fatma Sultan ise Mustafa Beyin oğlu Mehmed Çelebi ile evlenmiştir⁷¹. Fatma Sultan'ın, Yavuz devrinde pek muhataralı günler geçirdiği mektublarından anlaşılacaktır. Şehzade Bayazid'in oğullarından Şehinşah, Ahmed'in oğlu Murad kızılbaşlığı kabul etmişler veya sempati göstermişlerdi. Bu arada Fatma Sultan ile kocası Mehmed Bey de kızılbaşlıkla itham edilmiş, bu sebepten bir müddet evlerinde hapsedilmişlerdi. Fatma Sultanın, Mahmud'un anasına şefaati hususunda ricası üzerine divân âzâları ve padişah nezdinde yapılan teşebbüsler müsmir netice vermiş, Fatma Sultan ile kocası affedilerek Mehmed Bey'e Balıkesir sancağı ihсан edilmiştir⁷².

Hançerli Fatma Sultanın Mehmed Beyden Mustafa ve Kasım Çelebi adında iki oğlu olmuştur⁷³. Fatma Sultanın İstanbul ve Bursa'da birçok emlakı, Vize'de bâzı köyleri vardır⁷⁴. 1533 (939) da

⁶⁵ M. Cevdet yaz. 0.71, s. 290 (9 cemaziyelevvel 914).

⁶⁶ Gösterilen yer, s. 307, Sinop'da Saray inşası mukayyeddîr: 18 receb 914.

⁶⁷ *Aynı defter*, s. 291 "Teşrif-i Emir Süleyman ...fi 9 cumâdelülâ 914"

⁶⁸ *İznik ve Bursa tarihi*, s. 151.

⁶⁹ TSMA, D. nr. 2938 (22 zilhicce 913). Aynı defterde Sultan Ahmed'in kadın ve kızlarının tâyinâtı zikredildiği hâlde, Korkud âilesinden bahis yoktur.

⁷⁰ TSMA, D. nr. 9329,

⁷¹ M. Cevdet yz. 0.71, s. 287 ("ibtidâ-i âdet-i boğça...": 16 ve 24 R. 914).

⁷² M. Çağatay Uluçay, *Harem'den mektuplar*, (*Yeni Tarih Dünyası*) 1, 250-252. Fatma Sultan'ın zevci, muhtemelen Çaldıran'da ölen Karesi sancağı beyi Mehmed Bey'dir.

⁷³ TSMA, D. nr. 7843

⁷⁴ *Edirne ve Paşa Livası*, s. 331-32

tanzim ettirdiği vakfiyede emlakini Bursa'da yaptırdığı medresesine temliketmiş⁷⁶ ve aynı tarihte vefat ederek Eyüb'e gömülmüştür⁷⁶.

Sultan Mehmed : II. Bayazıd'ın Ferruhsâh Kadın'dan olan oğlu olup âdet ve teamüle aykırı olarak ilk def'a Avrupa'da Kefe sancağı beyliğine tâyin edilmiştir. 1504 (909) yılında Kırım hanı Mengli Giray'ın kızı ile evlenmiş⁷⁷, bir sene sonra da orada ölmüştür⁷⁸. Cenâzesi Bursa'ya nakledilerek Murad-ı Hüdavendigâr türbesine gömülmüştür.

Yavuz Sultan Selim : II. Bayazıd'ın oğulları arasında Sultan Selim'e taalluk eden bir iki noktaya işareti lüzumlu görüyoruz. Yavuz'un anasının Trabzon'da bir hamam yaptırdığı⁷⁹ ve ertesi sene (911=1505) vefat ederek "Hatuniye" adı verilen türbesine gömüldüğü anlaşılmaktadır⁸⁰. Şehzâde Selim'in 1507 (913) den itibaren seferlere başladığı ve bunu hükûmetin desteklediğine âid işaretler bulunmaktadır⁸¹. Oğlu Süleyman Çelebi, 19 temmuz 1509 (gurre-i rebiülâhır 915) da Kefe sancağı beyliğine tâyin edilir⁸². Aynı sene içinde Selim'in kızlarından biri Eğriboz sancağı beyi İskender Bey'e tevzic edilmiştir⁸³. Yavuz Sultan Selim Trabzon'dan Kefe'ye 1511 (917)'de değil, 1510 (916)'da geçmiştir⁸⁴.

Sultan Şehinşah : 1461 (870) yılında doğmuş⁸⁵, Sultan Abdullah'ın Konya valiliğine nakli üzerine yerine Saruhan sancağı beyi olmuş, 1498 (903)'de Konya vâililiğine nakledilerek ölünceye kadar bu vazifede kalmıştır.

Şehzâdelerin sancaklarını terk ettiği zaman, Şehinşah Konya

⁷⁶ TSMA, D. nr. 7041

⁷⁷ TSMA, D. nr. 6877

⁷⁸ *Edirne ve Paşa livâstı*, s. 472

⁷⁹ *Aşık Paşa-zâde Tarihi*, s. 241, *Sicill-i Osmanî*, I, 88.

⁸⁰ M. Cevdet yaz. 0.71, s. 89 ("..baha-i hamam..": Sene 910)

⁸¹ *Aynı defter*, s. 158 ("İrsâliye be-hazret-i Selim Beğ.. tazîye-i vâlide-i hod... be-nakl-i Firûz Çavuş..": 21 cemâziyelâhır 911).

⁸² *Aynı defter*, s. 290 ("İrsâliye be-hazret-i Selim Beğ tâle bekahu beray-ı harc-ı sefer-i mübârek be-nakl-i Husrev-i zevvak., : 13 rebiülâhır 913.

⁸³ *Aynı defter*, s. 339.

⁸⁴ *Aynı defter*, s. 333 ("İbtidâ-i âdet-i bogça-i duhter-i Selim Beğ... : 1 rebi'ülevvel 915). 341 ("Duhter-i Selim Beğ.. ki bâ-cihâz-ı hod behem hâbed dâd., : 9 cumâdelülâ 915).

⁸⁵ *Aynı defter*, s. 410 ("İrsâliye be-hazret-i Selim Beğ طال بام be-nakl-i Mevlânâ Nürüddin., : 27 şâban 916),

⁸⁶ *Aşık Paşa-zâde Tarihi*, s. 241.

da kalmış, fakat Şah Kulu ile muhabere ederek onunla ittifak etmiştir. Lalası Haydar Paşa, padişaha gönderdiği bir arzda, kısa zamanda yetişilmediği takdirde, şehrin ve şehzâdenin elden çıkacağını bildirmesi üzerine⁸⁶ Sadrîâzam Hadım Ali Paşa ve şehzâde Ahmed'in sür'atle Şah Kulunu tâkib etmeleri yüzünden şehir düşmemiş, fakat Sultan Ahmed Konya civarından ayrılmamıştır. Hadım Ali Paşa'nın Şah Kulu savaşında şehid düştüğü günün gecesi (5 rebiülâhır 917) şehzâde Şehinşah ölmüştür⁸⁷. Haydar Paşa'nın arzı ve şehzâdenin, sadrîâzâmın şehâdeti gününün gecesi vefatı keyfiyeti Şehinşah'ın eceliyle mi öldüğü, yoksa Sultan Ahmed'in bir tertibine mi kurban gittiği şüphesini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda Bayazıd âilesinden birkaçının kızılbaşlığı kabul edişi veya onlara karşı sempati göstermeleri de üzerinde ehemmiyetle durulacak bir mesele olarak dikkati çekmektedir.

Şehinşah'ın çocuklarından yalnız Mehmed Çelebi'yi biliyoruz. Babasının ölümü üzerine, Beyşehir sancağı beyliğinden Konya vâililiğine nakl edildi. Fakat İstanbul'a çağrılmışken Yeniçerilerin ayaklanması üzerine tahta geçemiyen Sultan Ahmed, babasından Konya vilâyetini isteyerek Şehzâde Mehmed'in aleyhinde mektuplar yazdı. Fakat arzusunun yerine getirilmemesi üzerine Ahmed, Konya'yı kuşattı. Şehzâde bir müddet amcasına dayandı ise de sonunda Konya'yı teslim mecbur oldu⁸⁸. Daha sonra Bursa'ya getirildi, diğer şehzâdeler ile birlikte 1512'de boğduruldu.

III

Kızları

Bayazıd'ın kızları ve kocalarını tesbit etmek pek güçtür. Zira padişah kızlarının ve torunlarının isimleri açık olarak yazılmakta sâdece "duhter" denilip geçilmektedir. Bu keyfiyet isimlerinin bilinmemesinden ve yahut saygı gösterildiğinden böyle hareket edilmiş olması muhtemeldir.

Gerçi padişah kızları « دختر حضرت خلد ملکه » ifâdesiyle tasrih ediliyorsa da hükümdar kızları ile şehzâdelerin kız çocuklarını ayırd etmekte müşkülât çekilmektedir. Meselâ sultanların kızları

⁸⁶ *Yavuz Sultan Selim nasıl padişah oldu? (Tarih Dergisi)*, sa. 9, s. 60

⁸⁷ *Kezâ*, sayı 10, s. 123.

⁸⁸ *Aynı makale*, sayı 10, s. 123 ve 124

için Selçuk Sultan'ın küçük kızı hanzâde "Hanzâde Hatun binti Selim Sultan", Hanım sultan duhteri Selçik sultan, "Sultanzâde"⁸⁹ veya "şehzâde,"⁹⁰ denildiği gibi, şehzâde kızları için de "Kamer sultan hanzadenindir", "Kamer sultan şehzadenindir,, ve yalnız "hanzade sultan,, denilmektedir ki bu ifadelerden şehzâde veya sultan çocuğu olduğunu ayırd etmek mümkün olmuyor. Hâlbuki daha sonraları padişah torunlarına "Hanım Sultan" lâkabı verildiğinden bunların sultanların kızları olduğunu anlamak kolaylaşmıştır.

Padişah kızlarının kocaları liste halinde tesbit edilmiştir. Fakat hangi zat, hangi sultanın kocası olduğunu ayırd etmek güçtür. Çünkü o devir tarihlerinde bu hususlar çok def'a karalık kalmaktadır. Meselâ Âşık Paşazâde, 1490 (895) tarihinde II. Bayazıd'ın üç kızını, Uğurlu Ahmed Bey, Davut Paşa oğlu Mustafa Paşa ve İskenderiye beyi Nasuh Bey ile evlendiğini yazar⁹¹; Fakat, bu sultanların kimler olduğunu ve kimlerle evlendiklerini kayıd etmez. Sonradan yapılan tetkiklerde sarahat ve kat'iyet olmadığı gibi aynı zamanda hatalara rastlanmaktadır⁹². Burada damatların tam listeleri verilmekle iktifa edilmiş ve kat'i bir vesika olmadığı takdirde şu sultanın kocasıdır diye bir hükme varılmaktan çekinilmiştir.

1503 (909) tarihli mevacic defterine göre, Bayazıd'ın kızları şu zatlarla evli bulunmaktadırlar: Mustafa Bey b. Davut Paşa, Hüdavendigâr beyi Mehmed Bey b. Mustafa Paşa, Silistire sancağibeyi Nasuh Bey, Sinan Paşa, Davut Bey, Ahmed Bey b. Uğurlu Mirza, Rumeli Beylerbeyi Yahya Paşa⁹³.

1504—1505 yıllarında Mesih Bey⁹⁴, 1507—1596 yıllarında Güzelce Hasan Bey⁹⁵, 1508 (914) yılında Mehmed Bey b. Karlı'nın⁹⁶

⁸⁷ TSMA, D. nr. 8003

⁹⁰ "Duhter-i Şehzâde zevce-i Hersek-zâde,, (29 Safer 929), TSMA, D. nr. 2938

⁹¹ *Âşık Paşa-zâde Tarihi*, s. 245.

⁹² Meselâ *Sicill-i Osmânî*, I ve nâşiri Âli Bey'in, *Âşık Paşa-zâde Tarihi*'ne ilâve ettiği notlara bk. (s. 241, 242).

⁹³ M. Cevdet yaz. 0. 71, s. 58.

⁹⁴ *Aynî defter*, s. 78 (Sene 910).

⁹⁵ 913 (1507)'de şehzâde Mahmud'un ölümü üzerine, Bayazıd'ın kız torunlarından Mustafa Bey oğlu Mehmed Çelebi, Ahmed Bey ve Sinan Paşa oğulları yanında Hasan Bey'in oğlu Mehmed Bey'e de tâziye mektubu gönderilmiştir. *Aynî defter*, s. 235. Damad Hasan Bey için ayrıca bk. s. 333 (sene 916)

⁹⁶ *Aynî defter*, s. (44. sene 916). "Hanzâde Hatun zevce-i Mehmed Beğ b. Karlı fi yevm 30 akçe,, (TSMA, D. nr. 2938).

damatlar listesinde yer aldığı görülmektedir. Bahis mevzuu mevacic defterinde Ferhad Bey'in adına rastlanmamakta fakat buna mukabil kapıcıbaşı Yunus Bey yer almaktadır⁹⁷. Bunlara Hersek-zâde Ahmed Paşa'yı da ilâve edersek II. Bayazıd'ın damatlarının listesi tamamlanmış olur. Hüdavendigâr sancağibeyi Mustafa Paşa oğlu Mehmed Bey'in⁹⁸ bir kaç kızı olduğu⁹⁹ bunlardan birinin İlalâdi Sultan'ın oğlu ile evlendiği¹⁰⁰ görülmektedir.

Aynîşah Sultan : II. Bayazıd'ın kızı olup Âşık Paşa-zâde'ye göre Uğurlu oğlu Ahmed Mirza (Göde) nin karısıdır¹⁰¹. Çocukları ve hayatına dâir gördüğümüz vesikalarda malûmat yoktur. Bursa'da Şirin Hatun türbesinde yattığına¹⁰² göre onun kızı olması muhtemeldir. Beşir Ağa medresesi yanında bir mektep yaptırmış, emlakini buraya vakfetmiştir. Vakfiyesini 1506 (912) tarihinde tanzim ettirmiştir¹⁰³. Babasına, kardeşi Yavuz Sultan Selim'e yazdığı mektublar vardır¹⁰⁴. Göde Ahmed Bey'den olan kızlarından¹⁰⁵ biri meşhur Yahya Paşa-zâde Bâli Bey ile evlenmiştir¹⁰⁶.

Ayşe Sultan : II. Bayazıd'ın kızı ve güveyi Sinan Paşa'nın zevcesidir. Kocasıyla Kütahya'da¹⁰⁷ ve Gelibolu'da bulunmuş¹⁰⁸ Sinan Paşa'nın Rumeli vâlisi iken vefatı (909—1504) üzerine dul kalmıştır. Babası ve daha sonra Yavuz Sultan Selim, Ayşe Sultan'a maaş ve tayinat bağlayarak refah ve saadetini temin etmiştir¹⁰⁹.

⁹⁷ Zevce-i Yunus Beğ an duhter-i hazret-i خلد م. (M. Cevdet yaz. 0.71, s.78)

⁹⁸ *Aynî defter*, s. 44.

⁹⁹ *Aynî defter*, s. 78 (Sene 910), 243 (Sene 913).

¹⁰⁰ *Aynî defter*, s. 339.

¹⁰¹ *Âşık Paşa-zâde Tarihi*, s. 245; *Sicill-i Osmânî*, I, s. 194,

¹⁰² TSMA, E. nr. 5793.

¹⁰³ Gösterilen yer.

¹⁰⁴ TSMA, E. nr. 5793

¹⁰⁵ *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 475.

¹⁰⁶ M. Cevdet yaz. 0. 71, s. 485 (ramazan 917); fakat s. 526'da "İsfendiyyar Bey kızı Hanzâde,,

¹⁰⁷ Kütahya'dan babasına yazdığı mektubdan Ayşe Sultan'ın babası'nın şehzâdeliği sırasında Sinan Paşa ile evlendiği, Cem vak'asında kocasının para bırakmadan ayrılması üzerine Kütahya dizdârından 2500 akçe borç aldığı, dizdârın mîriye âid olan nakdi istemesi üzerine, borcuna mukabil dedesinin babasına hediye ettiği üsküfû göndermek zorunda kaldığı anlaşılmaktadır (TSMA, E. nr. 5544). Diğer mektupları için bk. TSMA, E. nr. 10157, 11614, 10008.

¹⁰⁸ *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 470.

¹⁰⁹ "Be-cihet-i Ayşe Sultan zevce-i Sinân Paşa fi sene 70990 akçe,, (TSMA, D. nr. 2938).

Ayşe Sultan'ın hayrâtı arasında, vakfiyesini 911'de tanzim ettirip bâzı köyleri vakfettiği Edirne'deki câmii¹¹⁰, Gelibolu'da bir mescid ve mekteb¹¹¹ ile Vefa'da medfun olduğu türbesini¹¹² kaydedebiliriz.

Ayşe Sultan'ın kızlarından Ayşe Sultan, Dukakin-zâde Ahmed Bey ile Ankara sancağibeyi iken nişanlanıp evlendi. Diğer kızı Gevherşah Sultan Ömer Bey'in oğlu İbrahim Bey ile evli idi¹¹³. Adını tesbit edemediğimiz bir diğer kızı da 28 haziran 1506 da Mesih Paşa'nın oğlu Ali Bey ile nişanlandı¹¹⁴. Ali Bey'in, kardeşi Rumeli zuemâsından Ahmed Bey de, Ayşe Sultan'ın Kamerşah adlı kızı ile evlendi¹¹⁵. Bir kızının Mihrümâh Sultan ismini taşıdığı anlaşılmaktadır¹¹⁶. Ayşe Sultan'ın oğulları da vardır.

Fatma Sultan (Sofu) : II. Bayazıd'ın kızı olup, Eşrefoğlu türbesine yaptığı vakıflara müteallik 915 tarihli vakfiyesinden anasının Nigâr Hatun olduğu anlaşılmaktadır. Vesikalarda adı "Sofu,, veya "Sofiyee,, diye geçer. Korkud'la sıkı ilgisi olması da bunu teyid etmektedir¹¹⁷.

Fatma Sultan, Güzelce Hasan Bey'in karısı¹¹⁸ olup ondan bir kız çocuğu dünyaya getirdiği anlaşılmaktadır¹¹⁹. Bursa'da "Sultan Murad Han türbesine muttasıl türbede" medfundur¹²⁰. 907 ve 915 tarihli iki vakfiyesi vardır¹²¹. Mal ve mülkünü birçok hayır işlerine vakfetmiştir¹²².

Gevherimülük Sultan : II. Bayazıd'ın kızı olduğunu ancak

¹¹⁰ *Edirne ve Paşa Livâstı*, s. 384-385.

¹¹¹ TSMA, E. nr. 6748.

¹¹² Aynı yer.

¹¹³ M. Cevdet yaz. 0. 71, s. 524 (2 rebi'ülâhır 924) Gevher-Şâh'ın kızı Fatma Sultan, Alâiye sancağı beyi İskender Bey ile evlenmiştir. *Aynı defter*, s. 528 (22 rebi'ülâhır 924).

¹¹⁴ *Aynı defter*, s. 180 (6 safer 912).

¹¹⁵ "Âdet-i boğça-i Kamer-şâh..., *Aynı defter*, s. 528 (21 şevval 923), s. 317 (18 cemâziyelevvel 929).

¹¹⁶ TSMA, E. nr. 10752 (sene 967).

¹¹⁷ دختر حضرت خلد ملکه زوجه کینه حسن بک کوزلجه برای خرج که به عروس قورقود طال شاه خواهد رفت (M. Cevdet yaz. 0. 71, s. 188: 22 muharrem 912).

¹¹⁸ *Aynı defteri* s. 413 (19 ramazan 916).

¹¹⁹ *Aynı defter*, s. 39.

¹²⁰ TSMA, D. nr. 8380

¹²¹ *Edirne ve Paşa Livâstı*, s. 383, 384,

¹²² TSMA, D. nr. 1199, 3721, 6677, 6877.

yaptığı eserlerin kitabelerinden anladığımız Gevherimülük¹²³ Sultan, Dukakin-zâde Mehmed Bey'in karısıdır.

Tayyib Gökbilgin, Dukakin-zâde Mehmed Bey'in Selçuk Sultan'ın kocası olduğu ihtimalini ileri sürer. Kanaatimizce, Mehmed Bey b. Ahmed Paşa başka bir zat olmalıdır. Çünkü, Selçuk Sultan 1508 (914)'de, Dukakin-zâde Mehmed Paşa ise 1557 (964) yılında ölmüştür. İhtiyar Selçuk Sultan'la genç Mehmed Bey'in evlenmesi vârid-i hatır değildir. Buna mukabil Gevherimülük sultan 1550 (957)'de ölmüştür¹²⁴. Bu bakımdan Mehmed Bey ile Gevherimülük Sultan'ın evlenmiş olmaları akla daha uygun geliyor.

Gevherimülük Sultan¹²⁵ Zal Mahmud Paşa camii civarında bir mekteb yaptırmış, öldükten sonra da oraya gömülmüştür¹²⁶.

Oğlu Ahmed Paşa kimin kızı olduğunu tesbit edemediğimiz Fatma Sultan'la evlenmiştir¹²⁷.

Kızı Neslişah Sultan¹²⁸ 1540 (947)'de Emirgân'da bir mescid, Edirnekapısı civarında bir câmi yaptırmış ve kocası İskender Bey'den üç sene önce 967=1579 vefât ederek camiine gömülmüştür¹²⁹.

Hatice Sultan : II. Bayazıd'ın kızı olup¹³⁰. Edirnekapısı dâhilinde Çukurbostan'da bir câmi, bir mekteb ve bir de musluk yaptırmış¹³¹ Bursa'da ölecek "Sultan Mahmud türbesi'nin kible tarafındaki türbede" defnedilmiştir¹³².

Hundî Sultan : II. Bayazıd'ın kızı olup Hersek-zâde Ahmed Paşa ile Anadolu Beylerbeyliği sırasında, 1484(889)'de evlenmiştir¹³³.

¹²³ *Hadikatü'l-cevâmi'*, I, 214

¹²⁴ Aynı eser, gösterilen yer; *Sicill-i Osmâni*, I, 65; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II. Padişahlar şeceresi.

¹²⁵ İsmi bâzı kayıtlarda "Gevher Han,, şeklindedir (TSMA, D. nr. 10752).

¹²⁶ *Hadika*, gösterilen yer.

¹²⁷ TSMA, E. nr. 10752 (970=1580'da boğçasının getirildiğine dâir).

¹²⁸ Selçuk Sultan'ın da aynı ismi taşıyan bir kızı olduğu, *Edirne ve Paşa Livâstı*, s. 185-186'daki vakfiye kayıtlarından anlaşılıyorsa da bir zuhûl olup olmadığı tahkik edilemedi.

¹²⁹ *Hadika*, gösterilen yer.

¹³⁰ TSMA, D. nr. 6409, 7307 (evkafının muhasebe defterleri).

¹³¹ TSMA, D. nr. 8435 (1135 tarihli vakıf muhasebe defteri). E. nr. 7294. Evâil-i ramazan 904 (nisan 1499). tarihinde vakfiyesi tanzim edilen mektebin evkafının irad ve masrafı için bk. D. nr. 7092,

¹³² TSMA, D. nr. 8380

¹³³ TSMA, D. nr. 9600(869 tarihli ruznamçe defteri). Aşık Paşa-zâde, Hersek-zâde'nin esareti sırasında, Memlûk sultanına neden dâmad olduğu suâlîne

Hundi Sultan'ın Bursa'da emlakı ve evleri olduğu, çoğunlukla orada oturduğu, yazdığı bir mektubdan anlaşılıyor. Fakat Hundi Sultan'ın Bursalılar ile arası iyi değildir, "bâzı müfsidler ve müzevirler" kendisini istemediklerinden şehirden kaçırmak istemektedirler. "... Bundan evvel Bursa'da gelib mütemekkin olduğumuzda konduğumuz odaya Bursa'nın bâzı müfsidleri iki def'a gece ile od birağub ve bundan gayri bunda bu zaifeye sadaka ettüyün evleri üç def'a od'a birağub bizi ve rızkımızı yakmak dilediler... Bursa'nın bâzı halkı hod'ki ne beni ve ne âdemlerimi istemeyüb dilemedüğü sebepten şerir ve müzevir ki,..."¹³⁴

Hundi Sultan Bursa'da ölmüş ve Sultan Ahmed türbesine gömülmüştür¹³⁵. Hersek-zâde Ahmed Paşa'nın büyüğü Kamerşah, küçüğü Hümâşah Sultan olmak üzere iki kızı¹³⁶, Mustafa Bey adında bir de oğlu tesbit edilmektedir¹³⁷.

Hümâ Sultan : II. Bayazıd'ın kızı, Bâli Paşa'nın karısıdır. Vesikalarda ve tarihlerde Hümâ Sultan hakkında sarih kayıtlar yoktur. Aşık Paşazâde ve M. Süreyyâ,1504 (910)'de ölüp kocasının yanında yattığını kaydettikleri hâlde¹³⁸, muâsır bir vesika Bursa'da Sultan Murad câmi'nin şarkındaki türbede medfun olduğunu tesbit etmektedir¹³⁹. Hümâşah, kocasının İstanbul'da yaptırılmakta olduğu câmi'i tamamlattır.

İlaldı Sultan : II. Bayazıd'ın kızı, Ahmed Ağa (Paşa)'nın karısı olup, Karatova'da emlakı vardır¹⁴⁰. Yavuz'a, cülûsunu tebrik eden bir mektub gönderen¹⁴¹ İlaldı Sultan'ın 1518 (924) tarihinden sonra öldüğü, Yavuz tarafından kızına maaş ve tayinat bağlanmasından anlaşılıyor¹⁴².

"kulluk ettim, efendim; himmet etti, aldım" şeklinde cevap verdiğini kaydeder (*Aşık Paşa-zâde Tarihi*, s. 234). Ahmed Paşa'nın zevcesinin adının Hundi Sultan olduğu Prof. T. Gökbilgin tarafından tasbit edilmiştir. (*Edirne Paşa Livâsı* s. 337)

¹³⁴ TSMA, E. nr. 12072.

¹³⁵ *İznik ve Bursa Tarihi*, s. 149

¹³⁶ M. Cevdet yaz. 0. 71, s. 526 (22 rebi'ülâhır 924).

¹³⁷ "Ahmed Çelebi b. Mustafa Beğ-i Hersek-zâde fi yevm 40. Sâbıkda Bozok Beği olub fevt olan Hersek-zâde oğlunun oğlu" (TSMA, D. nr. 7843).

¹³⁸ *Aşık Paşa-zâde Tarihi*, s. 242; *Sicill-i Osmânî*, I, 37; II, 3.

¹³⁹ TSMA, D. nr. 8380.

¹⁴⁰ *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 380

¹⁴¹ TSMA, E. nr. 8117

¹⁴² "Be-cihet-i duhter-i İlaldı Sultan an 29 S. 924., (TSMA, D. nr. 2038).

Kızı Aynışah Sultan olup defterdar Abdüsselâm Bey ile evlenmiş¹⁴³ ve sonra Mehmed Çelebi adında bir oğlu olmuştur¹⁴⁴.

Kamer Sultan : II. Bayazıd'ın bu kızı hakkında fazla malûmat edinilememiştir. Bursa'da Gülruh Hatun türbesinde yatmaktadır¹⁴⁵.

Selçuk Sultan : II. Bayazıd'ın kızı olup evvelâ Ferhad Bey ile evlenerek bundan Bosna beyi Gazi Hüsrev Bey olmuştur. İkinci izdivacını Ahmed Paşa-zâde Mehmed Bey ile yapmış¹⁴⁶, bu birleşmeden de Neslişah Hanım Sultan doğmuştur¹⁴⁷. Bundan başka vesikalarda Hanzâde Hatun binti Selçuk Sultan, onun kızı Hafsa ve torunu Şahhuban hatunlar vardır. Burada adı geçen, Neslişah Sultan mıdır, yoksa Selçuk Sultan'ın başka bir kızı mıdır? Adları geçen diğer kızların bu Selçuk Sultanın mı yoksa Çelebi Sultan Mehmedin kızı Selçuk Sultanın mı oldukları maalesef ayırd edilemiyor¹⁴⁸.

1508 (914) de tanzim ettirdiği vakfiyesine göre, Selçuk Sultan Serez'de bir medrese yaptırmış, emlakını buraya vakfetmiştir¹⁴⁹. Bundan başka, Bursa'da bir mescid, İstanbul'da bir mescid, Serezde câmi ve ribat yaptırarak bir çok emlakını vakfettiği¹⁵⁰ gibi, bu Serez'deki evkafından Medine fukarasına da tahsislerde bulunmuştur¹⁵¹. Selçuk Sultan, babasının câmi'i yanına, 1500-1505 (906-911) de yaptırdığı türbesine, vakfiyesinin tanzim edildiği sene 1505 (914) de vefât ederek gömülmüştür¹⁵².

Selçuk Sultan'ın kızlarından biri Sadrıâzam Yunus Paşa ile

¹⁴³ عینی شاه سلطان (M. Cevdet yaz. 0. 71, s. 517: 23 rebi'ülâhır 520).

¹⁴⁴ TSMA, D. nr. 7843.

¹⁴⁵ *İznik ve Bursa Tarihi*, s. 151. Sultan Mahmud türbesi'nin önündeki türbede medfün olduğu hakkında bk. TSMA, D. nr. 8380.

¹⁴⁶ İ. H. Uzunçarşılı, Nesli-Şâh'ı, *Gevher-i mülûk Sultân'ın Dukakin-zâde Mehmed Bey'den olan kızı, Gazi Husrev Bey'i de Şah Sultan'ın oğlu olarak kabûl ediyor* (*Osmanlı Tarihi*, II, şecere)

¹⁴⁷ *Edirne ve Paşa Livâsı*, vakfiyeler kısmı, s. 185-186.

¹⁴⁸ شاه خوبان خاتون بنت حفصه خاتون بنت سلجوق خاتون (M. Cevdet yaz. 0.71, s. 255: 4 şevval 913); حفصه خاتون دختر خازاده . خاتون بنت سلجوق خاتون (*Ayni defter*, s. 108).

¹⁴⁹ *Edirne ve Paşa Livâsı*, gösterilen yer.

¹⁵⁰ Selçuk Sultan'ın Serez, Bursa ve İstanbul'daki evkafı, tevliyyet beratları ve muhasebesine dâir 1584-1842 devresine âid vesikalar için bk. TSMA, E. nr. 7553, 2539, 854, 795; D. nr. 3706, 5263, 5783, 5699.

¹⁵¹ TSMA, D. nr. 1199 (sene 1030).

¹⁵² *Hadika*, I, 14.

evli idi; onun ölümünden sonra eski defterdar Mehmed Çelebi ile evlenmiştir¹⁵³. Yunus Paşa'nın, Mehmed Çelebi adındaki oğlunun¹⁵⁴, bu Hanım Sultan'dan olup olmadığı şüphelidir.

Diğer kızı, 1510 martında Halil Paşa ile evlendi¹⁵⁵. Selçuk Sultan'ın Kanuni Sultan Süleyman zamanında yaşayan kızları olduğu vesikalardan anlaşılıyor¹⁵⁶.

Şehzade Şah Sultan: II. Bayazıd'ın kızı olup, 1490 (895) tarihinde İskenderiye sancağibeyi Nasuh Bey ile evlendi¹⁵⁷. Nasuh Bey, daha sonra, Taşeli, İşkodra ve Silistre sancağibeyliklerinde bulundu. Gerek kocası¹⁵⁸, gerekse kendisi bir çok hayrat bırakmıştır. II. Bayazıd 1492(897)'de kızı Şah Sultan'a Dimetoka'da dört köy ihsan etmiş; 1504 (910) yılında da mülknamesi verilmiştir¹⁵⁹. Şah Sultan bu köyleri 1506 (912)'da Edirne'de yaptırdığı mescid ile sibyan mektebine vakfetmiştir¹⁶⁰.

Karı kocanın 1506 tarihine kadar hayatta oldukları¹⁶¹ ve bir kız çocukları bulunduğu anlaşılıyor. Şah Sultan ölünce Bursa'da kız kardeşi Hatice Sultan'ın yanına gömülmüştür¹⁶².

¹⁵³ M. Cevdet yaz. 0.71, s. 528 (19 rebi'ülâhır 929).

¹⁵⁴ TSMA, D, nr. 7843.

¹⁵⁵ اینار عروس دختر حضرت خلد ملکه بنام سلجوق سلطان که به ولد خلیل پاشا خوار داد (M. Cevdet yaz. 0.71, s. 528: 22 zilka'de 915)

¹⁵⁶ "Hanım Sultan, duhter-i Selçuk Sultan. 937 yılında getürdükleri bogçalardır (TSMA, D. nr. 10752).

¹⁵⁷ *Aşık Paşa-zâde Tarihi*, s. 238.

¹⁵⁸ *Edirne ve Paşa Livâsi*, s. 448-449.

¹⁵⁹ *Aynı eser*, s. 385-386.

¹⁶⁰ TSMA, D. nr. 6958 (evâsıt-ı muharrem 912).

¹⁶¹ *Edirne ve Paşa Livâsi*, s. 474; "İrsâliye duhter-i ملکه خلد حضرت zevce-i Nasuh Beg, mirlivâ-i Silistre...", (M. Cevdet yaz. 0.71, s. 200: 4 şâban 912)

¹⁶² "Sultan Mahmud b. Bayazıd türbesi'nin kiblesindeki türbede Hadice Sultan'ın sol tarafında., medfun olduğu hakkında bk. TSMA, D. nr. 8380.